

Margita CZÓBELOVÁ (*29. 07. 1891 Strážky †13. 03. 1972 Strážky)

Talented maliarka. Predovšetkým však dáma s nezlomnou povahou, ktorá jej umožnila zachrániť kultúrno-historické a prírodné dedičstvá svojich predkov pre našu súčasnosť a budúcnosť.

Druhorodená dcéra baróna Štefana Czóbela (filozof, historik a publicista) a barónky Margity Mednyánszkej. Ich prvorodený syn Štefan zomrel v útľom veku, stopy po najmladšom Štefanovi sa strácajú vo Veľkej vojne. Deti boli súkromne vzdelávané a vychovávané v rodnom kaštieli. Margita, spolu so staršou sestrou Mariannou, si z domova spod Tatier niesli životom tiež lásku ku knihám a prírode, vášeň k športom a maliarsky talent. Vďaka výtvarným základom získaným od súkromnej učiteľky – viedenskej maliarky Fridy Lohwag Konstantinovej, ale aj strýka Ladislava Mednyánszkeho a jeho žiaka Ferdinanda Katonu, sa obe sestry zapísali v školskom roku 1915 – 1916 na Maďarskú akadémiu výtvarných umení v Budapešti, odkiaľ boli matkou pre vojnové udalosti povolané domov. Margita však ešte stihla prvýkrát vystavovať 47 obrazov v budapeštianskom Národnom salóne v roku 1916. V rokoch 1924 – 1925 sama pokračovala v štúdiu v Mníchove. Okrem krátkeho pobytu vo Švajčiarsku a ciest na otcove panstvo v maďarskom Anarcsi, kde žila jej teta – zakladateľka maďarskej poézie symbolizmu Vilhelmína Czóbelová – čelila ranám osudu v rodných Strážkach (strýko Ladislav

odišiel na večnosť v apríli 1919, v roku 1929 umrela náhle na TBC sestra Marianna, v roku 1932 zomrel otec a o 5 rokov neskôr aj matka).

Osirela, ale vďaka skvelému jazykovému vzdelaniu udržiavala bohatú korešpondenciu so spriaznenými dušami v Anglicku, Francúzsku, Maďarsku, Nemecku... Ilustrovala knihy (predovšetkým pre anglické vydavateľstvá). Na svojich maľbách zvečnila rôzne podoby a tváre kaštieľa a jeho návštevníkov, pohľadov na Tatry a do okolitej krajiny. Po druhej svetovej vojne sa medzi jej výtvormi objavujú aj námety zo socialistického sveta – na objednávku úradov, ako podklady pre plagáty. Ale namaľovala aj Krížovú cestu do kostola v Strážkach.

Jej údel – ovplyvňovaný udalosťami od doznievania Rakúsko-uhorskej monarchie až po začiatok normalizácie okupovanej ČSSR – bol počas celého jej života zviazaný s kaštieľom a parkom v Strážkach. Najkrušnejšie boli politické zmeny v roku 1948, kedy jej, ako údajnej triednej nepriateľke znárodnili majetok. Chceli ju odsunúť do Maďarska, napokon ju ani NKVD nevystáhovalo do stalinských gulagov (ako sa to stalo mnohým Spišiakom). Zachránilo ju, že pomáhala partizánom, čo jej dosvedčili ľudia z dediny. Úrady jej dovolili naďalej bývať v troch miestnostiach v kaštieli, zvyšok obsadili povojnovými bezdomovcami a družstevnými zemiakmi. Daň z nehnuteľnosti však musela platiť za celý objekt – z dôchodku 170 Kčs. Tak, ako chátral kaštieľ, starla aj jeho posledná majiteľka. Neprestávala si písať denník, čítala, naďalej maľovala, a svoje malé dielka predávala v kežmarskom papiernictve, alebo nimi obdarúvala dedinčanov za pomoc, ktorú jej poskytovali. Žila skromne. Šport a mnoho ďalších aktivít udržiavali postavou drobnú barónku v skvelej psychickej aj fyzickej kondícii. Rutinu života v kaštieli nakrátko narušil v roku 1968 príchod francúzskych filmárov: Allain Robbe-Grillet tu natočil film Muž, ktorý luže vo francúzsko-slovenskej koprodukcii. S členmi štábu komunikovala, vtedy už vyše sedemdesiatročná dáma, po francúzsky.

Miestni ľudia ju mali radi, vážili si ju ako výnimočnú a láskavú pani, ktorá ešte ako majiteľka panstva, podobná svojim rodičom, pomáhala mnohým v tiesni. Pani barónka sledovala správy v rozhlase a pred koncom vojny v ňom predvídavo ukryla odrámované zrolované Mednyánszkeho plátna. Z dokonalých úkrytov ich už nevybrala, našli sa až po jej smrti. Takto, len vďaka obetavosti tejto veľkej Spišiačky, sa rozsiahlu zbierku Mednyánszkeho diel a rodových portrétov v majetku rodiny, ako aj prác Katonu, Konstantinovej, Thomasa Endera aj diel jej samotnej, podarilo uchovať v pomerne kompaktnej podobe. Súčasťou tohto zachovaného dedičstva rodov Szirmay-Mednyánsky-Czóbel sú i bohaté archívne pramene. Slušne sa zachoval i historický mobiliár, ale najmä (pred pionierskym zberom papiera uchránená) knižnica, ktorá sa budovala vyše 400 rokov, obsahujúca viac ako 8500 zväzkov. Dodnes je jej postoj inšpirujúci a mal by zostať príkladom pre pamiatkarov a ochranárov prírody i krajiny – nielen Spiša, ale celého Slovenska.

(DB)